

Kántás Balázs

ÖVESÁLLATOK BÉLYEGEKEN

ÖVESÁLLATOK BÉLYEGEKEN

Az elektronikus bélyegkatalógus összeállítója, szerzője:

Dr. Kántás Balázs PhD
muzeológus–tudományos tanácsadó, Bélyegmúzeum
ORCID-azonosító: 0000-0003-0927-772X

ISBN 978-615-6740-29-8

Felelős kiadó:

Dr. Zsávolya Zoltán PhD

HUNGARICA ELECTRONICA
BUDAPEST, 2024

MOTÍVUMFILATÉLIAI BEVEZETŐ

EGY RÖVID

MOTÍVUMBÉLYEG-KATALÓGUS ELÉ

Bár ez a vélemény meglehetősen szubjektív egy jelenleg, a jelen kézirat elkészítése idején éppen filatéliai szakterületen dolgozó történész, muzeológus-levéltáros-könyvtáros tollából, vagy mindenesetre billentyűzetéből, de a bélyeggyűjtés kétségtelenül máig az egyik legnagyobb változatosságot, szellemi és esztétikai élményt kínáló értelmiségi hobbitevékenységek közé tartozik annak ellenére, hogy az utóbbi évtizedekben mind idehaza, mind a nemzetközi szintén kétségtelenül vesztt a népszerűségéből. Ez még akkor is így van, ha világunk gyors fejlődése, digitalizációja és automatizációja a bélyeget, ezt

a hagyományosan papíralapú dokumentum/irat-/aprónyomtatvány-típust is új társadalmi kontextusba helyezi, új fajtáinak megjelenését idézi elő, és új társadalmi, hivatali, kulturális és esztétikai funkciókat kölcsönöz neki. Az 1840-től megjelent mintegy 600 ezer bélyeg (és számtalan egyéb filatéliai tárgy, elsőnap boríték, levelezőlap, képeslap stb., összesen több, mint egymillió filatéliai tárgy!) motívumokban gazdag, távoli országok történelmébe, hagyományaiba és kultúrájába betekintést engedő világa szinte kimeríthetetlen, és többek között az a csodálatos benne, hogy az újabb és újabb kibocsátások révén folyamatosan bővül. Az eredetileg kizárólag postai bérmentesítésre szolgáló, apró, színes, grafikai ábrát tartalmazó értékpapírok állami és magán postaszolgálatok általi folyamatos kibocsátása mára elsősorban inkább a gyűjtői igényeket szolgálja ki, új és új, sokszor egyre hivalkodóbb és formabontóbb grafikai tartalommal a

hivatali okmányfunkció, postai bérmentesítés helyett. Gyűjtésével, történetének, motívumainak és nyomdai, technikai előállításának tanulmányozásával pedig önálló történeti segédtudomány, a filatélia foglalkozik.¹

Tematikus bélyeggyűjtésnek (ennek talán egy szűkebb területét pedig elsősorban Magyarországon motívum-gyűjtésnek, illetve motívumfilatéliának – angolul jellemzően *topical philately*, *topical stamp collecting* vagy *thematic stamp collecting*) azt a filatéliai ágat, gyűjtési és érdeklődési területet nevezzük, amikor valaki csak egy témába tartozó bélyegeket gyűjt, illetve tanulmányoz.² Ide

¹ James MACKAY, *Bélyegek és bélyeggyűjtés*, ford. HARSÁNYI Luca – IGNÁCZ Krisztián, Budapest, Kossuth Kiadó, 2008.

² Magyarországon számos jó színvonalú motívumfilatéliai könyv, illetve tematikus kiállítási katalógus megjelent. Például lásd:

ÁCS Imre, *Magyarország hadtörténelme bélyegeken*, Budapest, Honvéd Kiadó, 1998.

tartozik az eseményfilatélia is, amely évfordulókat, eseményeket (sportesemények, hadi események, születési évfordulók stb.) ábrázoló bélyegek gyűjtését jelenti. A tematikus filatéliát és a motívumfilatéliát régebben azonos gyűjtési területnek tekintették, mára azonban két önálló, egy tágabb és egy szűkebb filatéliai ágról van szó.³ A kettőt

Dr. ZOLTÁN János, *Vadászat bélyegeken*, Magánkiadás, Budapest, 2002.

Dr. FORGÓ Béla, *Festmények és grafikák Magyarország bélyegein*, Budapest, MP Press Bt, 2003.

SZABÓ Jenő, *Bélyegrapszódia* [A Bélyegmúzeum zenét és zeneszerzőket megjelenítő bélyegekből készült, tematikus bélyegkiállításának katalógusa], Budapest, Bélyegmúzeum, 2015.

³ Erre egyébként a jeles magyar filatelista, Bánás Artúr, a Magyar Bélyeggyűjtők Országos Szövetsége Tematikus Szakosztályának elnöke hívta fel a jelen, immár több tematikus és motívumkatalógus bevezetőjeként különböző változatokban megjelent esszé szerzőjének figyelmét, amelyért ez úton is köszönettel tartozik. A szerző cikkét a magyar motívumfilatélia

persze olykor nehéz elhatárolni egymástól, azonban a tematikus gyűjtés elvileg valamely (tágabb) témához kapcsolódó bélyegek és egyéb filatéliai tárgyak gyűjtését (pl. postatörténet, repüléstörténet, közlekedés stb.) jelenti, tehát a bélyegek tematikus alapon való gyűjtése és tanulmányozása az úgynevezett tematikus filatélia, míg a motívumgyűjtés vagy motívumfilatélia a bélyegábra által megjelenített képre, képi tartalomra korlátozódik – ha például állatokat, vagy még korlátozottabban adott rendszertani csoportba tartozó állatokat, növényeket,

történetének tárgykörében lásd: BÁNÁS Artúr, *„Hol tart valójában a tematikus filatélia?”*, Bélyegvilág, 2018/3, 6.

Köszönettel tartozom továbbá Rill Attila, dr. Egerszegi György és Derecskei Attila Gyűjtőtársaknak, a Magyar Bélyeggyűjtők Országos Szövetsége prominens tagjainak, akik termékeny polémia keretében hívták fel figyelmemet a két gyakran összemosódó filatéliai ág közötti különbségekre.

bizonyos típusú járműveket stb. megjelenítő bélyegeket gyűjtünk és tanulmányozunk, akkor tulajdonképpen motívumfilatelisták vagyunk.⁴ A motívum alapon történő bélyeggyűjtés témái nyilván lehetnek állatok, növények, híres emberek, közlekedési eszközök, képzőművészeti alkotások, néprajzi csoportok és viseletek, vagy akár épületek és tájak is.⁵ A lehetőségek a bélyegek egyre több mindenre kiterjedő képi tartalmával együtt szinte végtelenek, a nagy mennyiségű megjelent bélyeg és bélyegváltozat okán pedig mindenképpen ajánlatos, hogy

⁴ NIKODÉM Gabriella – SZABÓ Jenő, *A magyar bélyeg története*, Budapest, Kossuth Kiadó Zrt., 2010, 145–154.

⁵ James MACKAY, *Bélyegek és bélyeggyűjtés*, ford. HARSÁNYI Luca – IGNÁCZ Krisztián, Budapest, Kossuth Kiadó, 2008, 36–37.

Illetve: DABÓCZY András – GLATZ István – NAGY László – Dr. SZÖRÉNYI Miklós – VAS István, *A bélyeggyűjtés kézikönyve*, Budapest, Magyar Bélyeggyűjtők Országos Szövetsége, 2004.

aki gyűjtésükre adja a fejét, az valamilyen módon, akár kibocsátó országra korlátozva, akár időszakra szorítkozva, akár tematikus, akár ezen belül motívumalapon behatárolja gyűjtői hobbijának területét.

A tematikus alapú, illetve szűkebben a motívum alapon történő gyűjtés majdnem egyidős a magával bélyeg történetével. Amikor a 19. század végén a posták emberek portréi, címerek és egyéb egyszínű bélyegek kiadása helyett inkább színes, tematikus bélyegek kiadása mellett döntöttek, és a bélyegek külleme, grafikai tartalma, képi elemei egyre változatosabbá és színesebbé váltak, és egyre jobban elterjedt a tematikus gyűjtés és a motívumgyűjtés. Az 1920-as évek végén a szemlélet kellően elfogadottá vált,⁶ és ez a bélyeggyűjtési ág a bélyegszakkönyvekben, filatéliai

⁶ Lásd a magyar szakirodalomban bővebben például: HAJDU Endre, *Bélyeggyűjtés*, Budapest, Medicina Kiadó, 1970, 60–64.

kiadványokban is egyre gyakrabban jelent meg, mint a filatélia egyre inkább önálló és egyre többek által igen nagyra értékelt területe.⁷ A Nemzetközi Filatéliai Szövetség (Fédération Internationale de Philatélie, FIP), a bélyeggyűjtők legrangosabb nemzetközi szervezete ugyanakkor mára csak a tágabb értelemben vett tematikus filatéliát (angolul: *topical philately* vagy *thematic philately*, franciául: *philatélie thématique*, németül viszont: *Motivphilatelie* vagy *thematische Philatelie*, a két kifejezés nagyjából ugyanazt jelenti) filatéliát ismeri el önálló versenyszakágként, csak és kizárólag motívumalapú filatéliai anyaggal nem is igazán lehet nemzetközi

⁷ Lásd bővebben: NIKODÉM Gabriella – SZABÓ Jenő, *A magyar bélyeg története*, Budapest, Kossuth Kiadó Zrt., 2010, 145–154.

bélyegkiállításokra benevezni.⁸ A Nemzetközi Filatéliai Szövetség, a FIP értelemszerűen maga is fenntart egy tematikus szakbizottságot. A rangos nemzetközi szakmai szervezet honlapján az alábbi definíció olvasható:

„A tematikus filatélia olyan bélyegek és egyéb filatéliai tárgyak gyűjtése, amelyek egy témát illusztrálnak, dolgoznak fel: madarak, foci, történelem, művészet, életmód, fák stb. A téma (theme) kifejezésnek itt dinamikus jelentése van, amely a gyűjtő általi személyes kidolgozását jelenti, aki egy teljes történetet épít az adott téma köré.

Valaha a bélyeggyűjtemények egy ország vagy országcsoport bélyegeiből álltak. A bélyegeket általában a kibocsátás dátumának sorrendjében mutatták be. Ez ma

⁸ Erre többek között dr. Rill Attila hívta fel a figyelmet a MABÉOSZ levelezőlistáján, amiért ezúton is köszönet illeti.

már nincs így. A tematikus gyűjtemény a lehető legszélesebb körű filatéliai anyagból áll, a postigazgatások lehető legszélesebb köréből, mindenféle időbeli megkötés nélkül. Minden egyes kiválasztott tételnek kapcsolódnia kell a témához, és azokat legmegfelelőbb sorrendben kell elrendezni, hogy elmeséljék a történetet.

A történet vázlata tervként (plan) kerül bemutatásra, amely a téma kialakulásának lépéseit mutatja be. A terv hasonló egy könyv tartalomjegyzékéhez, és általában fejezetek és alfejezetek szerint szerveződik, amelyek láthatóvá teszik a történet logikus folyását egy világos és következetes szál mentén.”⁹

⁹ *What is Thematic Philately?*. A Nemzetközi Filatéliai Szövetség honlapja.

<http://www.fipthematicphilately.org/what.html>

Letöltés ideje: 2023. december 16.

Ebből a hivatalos, rangos nemzetközi szakmai szervezet által meghatározott definícióból is látszik, hogy a tematikus filatélia egy tágabb, komplexebb, a gyűjtők számára nagyobb kreativitást és szellemi mozgásteret, egyúttal nagyobb kihívást jelentő keretet, sőt, inkább egész keretrendszert jelent, míg a motívumfilatélia leginkább azonos bélyegábrát tartalmazó bélyegek gyűjtését (és tanulmányozását) jelenti, és inkább az adott filatéliai tárgy szűkebb vizuális, grafikai tartalomra koncentrál, nem pedig annyira az egyes filatéliai tárgyak közötti lehetséges, komplex tematikai kapcsolatokra. Míg a tematikus filatélia versenyszakág, addig a motívumfilatélia, mondhatjuk akár némi leértékeléssel, leginkább egy szűkebb gyűjtési területet jelent. A professzionális, bélyegkiállításokon is induló bélyeggyűjtők jellemzően a tematikus filatéliát ismerik el inkább, a motívumgyűjtést pedig sokan egy

kevésbé komplex területnek gondolják. A motívumgyűjtemények a gyűjtők szorgalmas munkája és kreativitása által ugyanakkor fokozatosan tematikus gyűjteményekké bővíthetők, és az egyszerűbbtől az összetettebb tartalom felé haladva több lépésben fejleszthetők. Ezzel együtt művelődéstörténeti szempontból nyilván mindkét megközelítés igen érdekes lehet. Mivel a filatélia történeti segédtudomány, nem csupán hobbi és gyűjtési terület, egy adott téma vagy motívum filatéliai jelenléttörténetének feltárása adott esetben új kultúrtörténeti összefüggésekre is rávilágíthat, nem csupán esztétikai és intellektuális élvezetet nyújthat a mindenkori gyűjtőknek...

A tematikus alapú bélyeggyűjtés történetének igen fontos állomása volt, amikor 1949-ben megalakult az Amerikai Tematikus Szövetség vagy Amerikai Tematikus

Filatéliai/Motívumfilatéliai Szövetség (ATA, *American Topical Association*), és a szervezet elsődleges szakmai célja lett, hogy folyamatosan frissített témajegyzéket biztosítson a különböző motívumokat ábrázoló, illetve különböző témák szerint csoportosítható bélyegekről a gyűjtők számára. Ma az ATA tagjainak száma meghaladja az 50 000–60 000-et, tagjai közel száz országból kerülnek ki, és időről időre részletes kiadványokat jelentet meg széles témakörben. Napjainkban is ez a motívumfilatélia, tematikus bélyeggyűjtés egyik legnagyobb és legrangosabb, bár amerikai székhelyű, de lényegében nemzetközi szinten jelenlevő és működő szakmai szervezete, és jelentős segítséget nyújt a tematikus bélyeggyűjtőknek, bárhol is éljenek és gyűjtsenek bélyeget a világon.¹⁰ A szervezet

¹⁰ A szervezet honlapját lásd: <https://americantopical.org/>
Letöltés ideje: 2023. november 17.

időről időre az egyéb szakirodalom közreadása mellett komoly, szakmailag megalapozott tartalmú kézikönyveket is kiad a tematikus bélyeggyűjtés témakörében.¹¹

Az Amerikai Tematikus Filatéliai Szövetséghez hasonló módon, napjainkban a legnagyobb nemzetközi bélyegkatalógusok kiadói már külön a tematikus- és motívumgyűjtőknek szánt tematikus, illetve szűkebb értelemben vett, bélyegábra alapú motívumkatalógusok kiadásával is foglalkoznak, amelyek természetesen színes bélyegillusztrációkat tartalmaznak a bélyegek világában való eligazodáshoz, illetve az egyes

¹¹ Lásd például:

<https://americantopical.org/Sys/Store/Products/55705> Letöltés ideje: 2023. december 21.

bélyegek minél könnyebben történő beazonosításához.¹² (Ha úgy tetszik, a jelen motívumfilatéliai kiadvány is felfogható és értékelhető egy motívumalapú, válogatott elektronikus bélyegkatalógusként, és talán nem is feladata, hogy annál sokkal többként funkcionáljon). Mára ezenfelül hagyománnyá váltak a tematikus és motívumgyűjtők számára rendezett filatéliai versenyek, a tematikus filatélia pedig mára szerencsére önálló versenyszakággá emelkedett.¹³

¹² A *Michel* német kiadású bélyegkatalógusnak többek között vannak például motívumkatalógusai is, amelyeket a cég időről időre kiad. Lásd többek között: <https://www.schaubek.de/MICHEL-thematic-catalogues>
Letöltés ideje: 2023. november 17.

¹³ NIKODÉM Gabriella – SZABÓ Jenő, *A magyar bélyeg története*, Budapest, Kossuth Kiadó Zrt., 2010, 145–154.

A Wikipédia vonatkozó magyar nyelvű, részletes szócikke többek között az alábbi tematikus és motívumfilatéliai területeket sorolja fel leggyakoribbként:

„Számos elterjedt motívum létezik ebben a körben. A tematikus bélyeggyűjtés témáját a motívumgyűjtő választja ki, viszont a bélyegek változatossága miatt figyelnie kell arra, hogy ne túl széles körben gyűjtsön bélyegeket (pl. madarakat), hanem korlátozódjon le a gyűjtés alkategóriákra (pl. vörösbegyek, pingvinek, sasok). A széleskörűbb motívumok a következők:

- állatok – madarak, lovak, macskák, kutyák, halak, rovarok (lepkék), pókok, kagylók, rákok, kígyók, gyíkok*
- növények – virágok, fák, gyümölcsök*
- gombák*

- *járművek – vasút, hajók és vitorlák, autók, repülőgépek, léggömbök*
- *híres emberek – fizikusok, kémikusok, feltalálók, nők, írók, költők, festők, fűrészek stb.*
- *épületek, építmények*
- *tájak, tájképek, földrészek – Antarktis*
- *sport – sportolók, olimpiai játékok, labdajátékok, vb-k*
- *csillagászat, űr, űrhajósok (Apollo-program), égitestek*
- *festmények – portrék, aktok, híres emberek festményeken*
- *kultúra; népek, hagyományok, szokások, népviseletek, vallások; szimbólumok; táncok*
- *edények, szobrok, tárgyak, kincsek, érmék*
- *jeles napok – karácsony, húsvét, Valentin-nap*
- *címerek, zászlók, térképek*
- *postatörténet, bélyeg a bélyegen*

- *ifjúság – játékok, mesék, rajzfilmek, képregények, gyermekrajzok*
- *cserkészlet*
- *EUROPA-bélyegek*¹⁴

¹⁴ Tematikus bélyeggyűjtés – Wikipédia-szócikk.

https://hu.wikipedia.org/wiki/Tematikus_b%C3%A9lyeggy%C5%B1jt%C3%A9s – Letöltés ideje: 2023. november 16.

A téma nemzetközi szakirodalomból lásd válogatásszerűen:

A. J. BRANSTON, *Thematic and Topical Stamp Collecting: A Practical and Comprehensive Handbook for Thematic, Topical, and Subject collectors*, London, Batsford, 1980.

Alma LEE, *Introduction to Thematic Collections*, London, The British Philatelic Trust and the National Philatelic Society, 1983.

W. E. J. VANDEN, *Handbook of Thematic Stamps*, Limassol, British Thematic Society, 1994.

A tematikus filatélia, és azon belül persze a szűkebb motívumfilatélia egyik – és kétségtelenül a gyűjtők körében máig legnépszerűbb – ága az élővilág-motívumokat, állatokat, növényeket, természeti környezetet ábrázoló bélyegek gyűjtése. (Az állatok pedig talán valamivel népszerűbbek a tematikus bélyeggyűjtők körében, mint a növények, és valószínűleg rekordernek számítanak, ami az állatmotívumokat gyűjtő filatelisták számát illeti.) A motívum alapján való bélyeggyűjtésnek tehát a flóra és fauna tematikájú bélyegek adják nemzetközi szinten is az egyik leggazdagabb és legjelentékenyebb, szinte kimeríthetetlen területét.¹⁵

Itt pedig el is érkeztünk a jelen rövid motívumfilatéliai/tematikus filatéliai (a definíciókkal a szerző egyre jobban próbált vigyázni, de nem biztos, hogy

¹⁵ NIKODÉM Gabriella – SZABÓ Jenő, *A magyar bélyeg története*. i. m.

minden esetben sikerült neki) esszé és elektronikus kiadvány témájához, mely a könyv címe alapján nyilvánvalóan az övesállatok, vagy idegen, de idehazaz mégis ismertebb nevükön tatuk/armadillók, ez a furcsa, egzotikus állatcsoport az emlősök osztályán belül. Rendszertanilag az övesállatok elvileg a vendégizületesek (Xenarthra) öregrendjébe tartozó emlősök egyik családja. Ebben a rendszerezésben a páncélosok rendjébe tartoznak – van ugyanis az állatrendszertannak olyan paradigmája is, amely a vendégizületeseket egy rendként kezeli, amelybe az övesállatok, a hangyászok és a lajhárok tartoznak. A család kilenc nemet és huszonegy recens fajt számlál, ezek legkisebbike 85 grammos, legnagyobbika 54 kilogrammos

súlyú. Fajai Észak- és Dél-Amerikában élnek Kanada kivételével.¹⁶

A tatuk vagy övesállatok háta páncéllal fedett, melyet középen mozgatható övekbe rendezett, máshol mozgathatatlan csonttáblácskák alkotnak. Az övek száma fajra jellemző tulajdonság, számos fejt ez alapján is neveztek el. Ha veszélyt éreznek, ezek a hullószerű emlősök

¹⁶ Páncélos vendégüzületesek – magyar nyelvű Wikipédia-szócikk.

https://hu.wikipedia.org/wiki/P%C3%A1nc%C3%A9los_vend%C3%A9g%C3%ADz%C3%BCletesek

Övesállatok – magyar nyelvű Wikipédia-szócikk.

<https://hu.wikipedia.org/wiki/%C3%96ves%C3%A1llatok>

Kilencöves tatu – magyar nyelvű Wikipédia-szócikk.

https://hu.wikipedia.org/wiki/Kilenc%C3%B6ves_tatu

Letöltés ideje: 2024. január 13.

összegömbölyödnek, áthatolhatatlan bőrcsont-páncélt mutatva a támadónak.¹⁷

Nappal többnyire föld alatti üregekben tartózkodnak, éjjel keresnek táplálékot, mely elsősorban hangyákból és természetekből áll, de nem vetik meg a döghúst és a gyümölcsöt sem. A hangyákkal táplálkozó állatokra jellemző lapos fejformájuk, hosszú alsó állkapcsuk és hosszú nyelvük van – ilyen szempontból nagyon emlékeztetnek közeli rokonaikra, a hangyászokra. Szemfoga egyik övesállat-fajnak sincs, és sok fajnál a metszőfogak is hiányoznak.¹⁸

Az övesállatoknak szőre is van, a szőrszálak a szarulemezek között helyezkednek el, de szőrzetük igen

¹⁸ Páncélos vendégízületesek – magyar nyelvű Wikipédia-szócikk.

Övesállatok – magyar nyelvű Wikipédia-szócikk.

Kilencöves tatu – magyar nyelvű Wikipédia-szócikk.

gyér. A csontlemezek alul helyezkednek el, erre borulnak a szarulemezek. A csont- és szarulemezek határai nem föltétlen esnek egybe, nem tökéletesen fedik egymást. A csoportba tartozó, ma élő állatfajok páncélján morfológiaailag megkülönböztethetünk feji, háti, keresztjáji és háti páncélt. Az utóbbi mindig mozgékony övekből áll, így az állat képes védekezéséppen összegömbölyödni. A farkuk nem fejlődik vissza, sőt még ezt is páncél fedi. Elülső lábaikon erőteljes karmok fejlődnek, mellyel ásni képesek. Egyes korai állatrendszertani felvetések szerint a páncélosok kültakarója egyenes ági hüllőörökség, vagyis elsődleges jelleg. Ez azonban teljesen valószínűtlen feltételezés, a páncél csak másodlagosan alakult ki ezeknél az emlősöknél abban az időben, amikor őseik már régen elváltak a hüllőktől. Tehát megjelenésük emlékeztet a hüllőkére, de nem állnak velük közelebbi rokonságban, mint

más emlősök, csupán életmódjuk eredménye a csontpáncél kifejlődése.¹⁹

Az övesállatok névre hallgató állatcsoport legismertebb, legjellegzetesebb képviselője talán a kilencöves tatu – érdekes módon bélyegeken is ez a faj fordul elő leggyakrabban. E faj Dél-Amerikában honos, de elterjedése Argentínától egészen az Egyesült Államok déli részéig tart. Családjából ez az egyetlen faj, amely az idők folyamán sikerrel meghódította Észak-Amerikát is, így az Amerikai Egyesült Államok déli tagállamaiban is lehet vele találkozni. Az első állatokat a 19. században találták Texas állam területén, és az 1920-as években jelentek meg Floridában.

¹⁹ Páncélos vendégízületesek – magyar nyelvű Wikipédia-szócikk.

Övesállatok – magyar nyelvű Wikipédia-szócikk.

Kilencöves tatu – magyar nyelvű Wikipédia-szócikk.

Elterjedési területébe mára beletartozik gyakorlatilag az Amerikai Egyesült Államok teljes délkeleti része, északon elérte Colorado, Missouri és Dél-Karolina államokat is. Ezenkívül ez az egyetlen faj a családból, amely megtalálható a karibi térségben is, Grenadán, Trinidad és Tobago szigetein is. Ide feltehetően betelepítették, vagyis az első itt otthont találó állatok emberek hajóin érkeztek a szigetekre, és sikerrel akklimatizálódtak is.²⁰

A kilencöves tatu, mint állatcsoportja afféle mintafaja, leginkább a félsivatagos, száraz klímájú, füves pusztákat kedveli, búvóhelyét néha a föld felszíne alatt alakítja ki. Vackát telegyömösözi avarral és egyéb növényi törmelékkel, így biztosítva magának alvás közben némi

²⁰ Páncélos vendégizületesek – magyar nyelvű Wikipédia-szócikk.

Övesállatok – magyar nyelvű Wikipédia-szócikk.

Kilencöves tatu – magyar nyelvű Wikipédia-szócikk.

komfortot. Itt vészeli át a szélsőséges sivatagi éghajlat forró nappalait és fagyos éjszakáit. Mindez az életmód a csoport többi, a fésivatagos tájakat kedvelő képviselőjére is elég jellemző.

Mint minden övesállatot, a kilencöves tatut is a testét fedő páncélzatról lehet felismerni. A páncél itt is, mint minden övesállatnál három részre van felosztva: egy páncélrész a fejen és a vállakon, egy a farrészen és egy összekötő, páncélövekből álló rész a kettő között. Neve ellenére páncélöveinek száma nem mindig kilenc, hét és tizenegy között van. Az állat páncélja többnyire szürkésbarna színű, bár több színváltozata ismert. A kilencöves tatunak hosszú, disznószerű orra és nagy fülei vannak. Teljes testhossza 30 és 55 centiméter között van,

testtömege 3-tól 8 kilogrammig terjed. A hímek valamivel nehezebbek, mint a nőstények.²¹

A kilencöves tatu, mint szinte minden rokona, remekül közlekedik a föld alatt: másfél méter mélyen kb. 6 méter hosszú alagutakat ás egyedi stílusban. Mellső lábaival meglazítja és hátratulja a talajt, majd hátsó lábaival nagyokat rúgva szórja ki a földet az alagút bejáratán keresztül. Az állat a vízben sem jön zavarba, hisz remekül úszik, bár ha lehetséges, inkább kerüli ezt a helyzetet, és igyekszik szárazon megúszni. Gondolhatnánk, hogy a súlyos páncél némi gondot okoz az úzásban, de ez a furcsa és érdekes kis állat ezt a problémát is bravúrosan megoldja. Hogy ne süllyedjen el, levegőt nyel, így a többlet-felhajtóerő

²¹ Páncélos vendégüzletesek – magyar nyelvű Wikipédia-szócikk.

Övesállatok – magyar nyelvű Wikipédia-szócikk.

Kilencöves tatu – magyar nyelvű Wikipédia-szócikk.

következtében zavartalanul hasíthatja a vizet. Emellett 6 percre is képtelen visszatartani a lélegzetét, így kényelmesen átgyalogolhat a folyómeder fenekén a túlpartra. Étrendjében előfordulnak a rovarok, puhatestűek, kisebb kételtűek, hüllők és dögök is. Szaglása olyannyira kifinomult, hogy akár a 12 cm mélyen rejtőző rovarokat is megérzi. Maximális élettartamáról csak a fogságban tartott példányok adatai alapján van fogalmunk, ami az ő esetükben 11–15 év – de feltehetően az övesállat-fajok többsége vadon is megéri a 8–10 évet. Mivel félénk, az embert kerülő állatokról van szó, életük még ma is érdekes a biológusok számára, és derülnek ki erről a furcsa és érdekes állatcsoportról újabb és újabb zoológiai tények...²²

²² Páncélos vendégízületesek – magyar nyelvű Wikipédia-szócikk.

Övesállatok – magyar nyelvű Wikipédia-szócikk.

Kilencöves tatu – magyar nyelvű Wikipédia-szócikk.

Könyvünk nem zoológiai szakmunka, azonban mivel állatmotívum-bélyegekről van szó, a bélyeg pedig egy adott ország kultúrájának a lenyomata, és egyúttal a közművelődés, ismeret-átadás vizuális eszköze is, úgy vélem, ennyit mindenképpen illett és kellett írnom az övesállatok rendszertanáról és életmódjáról. Ez után pedig néhány mondatot az állatcsoport filatéliai jelenléte is megérdemel. Nem meglepő módon az állatcsoport tagjai elsődlegesen olyan dél-amerikai államok bélyegein jelentek meg a filatéliatörténet során, ahol élnek, és amelyeknek szerves kultúrájának a részét képezik. Ilyen például Honduras, amely 1953-ban még brit gyarmat volt, ennek köszönhetően pedig az övesállat II. Erzsébet brit királynő

portréjával együtt került az itt kibocsátott brit gyarmati bélyegre.

Suriname, a kis dél-amerikai állam ellenben holland gyarmat volt, és 1954-ben nyert autonómiát a holland nemzetközösségen belül. Ebből az alkalomból itt is megjelent egy tatut ábrázoló postabélyeg, melyen a jószág gyakorlatilag egyfajta címerállatként szerepel.

Ellenben a volt spanyol gyarmat, Kolumbia, amely már 1810-től független spanyol ajkú állam, 1960-ban ugyancsak övesállatot ábrázoló bélyeget adott ki, amelyen a jószág gyakorlatilag az állam és a térség egyfajta címerállataként is értelmezhető.

Ezt követték Costa Rica-i, panamai, uruguayi, bolíviai, nicaraguai, venezuelai, grenadai és paraguayi bélyegkibocsátások, amelyeken az övesállatfélék valamelyik faja (leggyakrabban a kilencöves tatu) látható, a sort pedig még folytathatnánk. Azt nem állíthatjuk, hogy az övesállatok hatalmas filatéliai jelenlétre tettek volna szert

az elmúlt mintegy hetven évben, hiszen körülbelül 50–60 bélyegen szerepelhetnek összesen (ez a szám a folyamatos állatmotívumbélyeg-kibocsátások miatt magasabb is lehet), azt azonban igen, hogy a dél-amerikai térség egyes országainak jellegzetes állatáról, és így jellegzetes bélyegmotívumáról van szó az esetükben.

Mivel sajnos, az emberi környezetszennyezésnek, élőhelyük rohamos pusztulásának köszönhetően már az övesállatok gyakorlatilag minden ma élő faja veszélyeztetett állatnak minősül, ezért az 1960–1970-es évektől kezdve e kedves, furcsa és figyelemre méltó, péncélos, hullószerű emlősök egyre inkább a természetvédelmi témájú bélyegeken jelennek meg főként Dél-Amerikai államok postaszolgálati által kibocsátásain, mint olyan fajok, amelyek élőhelyének megóvására fel kell hívni az emberek figyelmét szerte a világon.

Bár a világon eddig mindössze körülbelül 50–60 olyan postabélyeg jelent meg, amelyen az övesállatok/tatuk/armadillók valamely faja látható szűkebb motívum alapon, ez pedig nem nevezhető egy adott állatmotívum átütő vagy jelentős filatéliai jelenlétének, e

bélyegkiadások a fajok veszélyeztetettségére mindenképpen felhívják a figyelmet, és hangsúlyt fektetnek egy sokkal nagyobb bélyegtémára – a természetvédelemre. A motívum tulajdonképpen így tágul folyamatosan, és válik fokozatosan inkább témává – akár egy mindenkori motívumbélyegy-gyűjtő magánggyűjteményében is.

Többek között éppen a természetvédelem tematikájával függ össze, hogy az egyik legújabb, 2018-as megjelenésű, tatut ábrázoló bélyeget az Egyesült Nemzetek Szervezete bocsátotta ki, hogy ezzel is felhívja a figyelmet a veszélyeztetett állat- és növényfajok megóvásának szükségességére.

A jelen elektronikus (motívum)filatéliai szakkönyvben, összeállításban, katalógusban igyekszem a lehető legjobb, elsősorban esztétikai alapú válogatást nyújtani a világ postaszolgálatai által kibocsátott, szűkebb motívum alapon övesállatokat ábrázoló bélyegeiből, és egyúttal törekszem a teljességre is, hiszen e jóságok viszonylag kevés bélyegen

jelennek meg. A közreadott filatéliai anyag a szerkesztő szándékai szerint legalább a téma áttekinthető keresztmetszetét nyújtja olvasóinak, megtekintőinek. A válogatás során a közreadó a legtöbb esetben igyekezett megmaradni a szigorú értelemben vett filatéliai objektumoknál, és főként olyan bélyegek/kisívek/blokkok képeit választotta ki közlésre, amelyek névértékkel rendelkeznek, és postai bérmentesítésre elméletileg valóban használhatók.²³

Azért használom kellő óvatossággal itt is, csak úgy, mint tettem azt korábban eddigi motívumfilatéliai munkáimban, az általam összeállított elektronikus

²³ Ahol esetleg kétes legitimitású bélyeg került a válogatásba, azt a közreadó zárójelben mindig jelezte. A nem legitim körülmények között megjelent bélyegek között ugyanis kétségtelenül akadnak dekoratív, érdekes és esztétikailag értékes darabok.

bélyegkatalógusokban, az *elméletileg* határozószót, mert egyes kevésbé fejlett, főként afrikai és ázsiai országokban gyakori jelenség a *fantombélyeg-kiadás*, amely azt jelenti, hogy bár egy adott bélyegkiadáson szerepel államjelzés és névérték, azt nem feltétlenül az adott állam kormányzatának vagy postaszolgálatának megbízásából vagy engedélyével nyomtatják ki,²⁴ hanem elsődlegesen gyűjtői igények kielégítésére, profitszerzés céljából hozzák létre, és kerül forgalomba bizonyos piaci szereplők, cégek tevékenysége által.²⁵ Ebből kifolyólag pedig lehetséges, hogy az adott bélyeg szigorú filatéliai és postajogi értelemben csupán bélyegnek látszik, de a nemzetközi postaforgalomban nem feltétlenül fogadnák el, ha valaki

²⁴ James MACKAY, *Bélyegek és bélyeggyűjtés*, ford. Harsányi Luca – Ignácz Krisztián, Budapest, Kossuth Kiadó, 2008, 58– 59.

²⁵ James MACKAY, *Bélyegek és bélyeggyűjtés*, 58–59.

bérmentesítésre próbálná meg használni.²⁶ A kétes legitimitású bélyegkiadásoknak, fantombélyegeknek, illegális bélyegeknek ugyanakkor mára maguknak is jelentős gyűjtői piacuk van, és mivel az egyre inkább digitálissá váló világban, az elektronikus kommunikáció és az automatizált postakezelés korában már a hivatalos, többnyire állami monopólium alá tartozó bélyegkiadás is egyre inkább a gyűjtői igények kielégítését, a kormányzatok és postaszolgálatok ily módon történő profitszerzését, nem pedig a postai bérmentesítést, a küldemények célba juttatási díjának megfizetését és ennek igazolását szolgálja, a legitim és illegitim bélyegkiadásokat is egyre nehezebb elhatárolni, megkülönböztetni egymástól.²⁷

²⁶ James MACKAY, *Bélyegek és bélyeggyűjtés*, 58–59.

²⁷ James MACKAY, *Bélyegek és bélyeggyűjtés*, 58–59.

A jelen szerény motívumfilatéliai kiadványban közreadott bélyegkiadások digitális másolatainak képeit nonprofit, tudományos, ismeretterjesztési és közművelődési céllal tettem közzé, internetes forrásaikat többnyire korábbi, elektronikusan is elérhető, tematikus filatéliai szakmai kiadványok, bélyeggyűjtéssel kapcsolatos honlapok, illetve értelemszerűen internetes aukciós házak és webáruházak weboldalai képezik. A közreadó bízik abban, hogy filatéliai gyűjtése szerény eredménye felkelti akár a motívumfilatélia iránt érdeklődő profi filatelisták, akár kezdő, adott esetben a fiatalabb korosztályhoz tartozó érdeklődők, ifjúsági bélyeggyűjtők figyelmét. A könyvben közölt, szerencsére az esetek többségében megfelelő, az elektronikus katalógusban való közléshez és a tájékozódáshoz legalábbis elégséges felbontású képek

forrása igen sok esetben a *Colnect.com*²⁸ nemzetközi gyűjtői és aukciós portál, amely többek között a világ postabélyegeinek bárki által szabadon elérhető, online elektronikus katalógusaként is nagyon jól használható, és szinte minden valaha megjelent bélyegről másolatot közöl, mely igen hasznos gyűjtők és kutatók számára is a filatélia világában való tájékozódáshoz.

A bélyegek képeinek közlésénél feltüntettem fel a nagyobb, rangosabb nemzetközi bélyegkatalógusok (elsősorban a Közép-keletEurópában nagy presztízsű német Michel, esetleg ennek hiányában a francia Yvert et Tellier, a brit Stanley Gibbons, illetve az amerikai Scott) számaint. A bélyegeket, ahogyan azt jellemzően tettem korábban is, a megjelenésük kronológiájának sorrendjében közlöm, és

²⁸ <https://colnect.com>

Letöltés ideje: 2024. január 10–12.

bárki érdeklődő könnyedén beazonosíthatja a szóban forgó filatéliai tárgyakat. Szeretném mind az idősebb, mind a fiatalabb korosztály érdeklődését felkelteni az övesállatok mint érdekes bélyegmotívum iránt, illetve általában a motívumgyűjtés iránt, és ha a Kedves Megtekintő végiglapozza az összeállítás elektronikus oldalait, a befektetett munka már nem volt hiábavaló. Nem tüntettem fel a bélyegek méretét, fogazatát, a nyomdatechnikát, amellyel készültek, illetve egyéb lényeges filatéliai adatokat sem, ugyanis azokat a nagyobb nemzetközi bélyegkatalógusok, illetve például a *Colnect.com* ezeket alapul vevő online gyűjtői adatbázisa a legtöbb esetben tartalmazzák, a megtekintők pedig ezeket is néhány kattintással ellenőrizhetik, ha esetleg valamelyik másolatban itt közölt darab éppen hiányozna a gyűjteményükből, vagy az egyes bélyegek fizikai-

nyomdatechnikai jellemzőire is kíváncsiak. Egyik célom, hogy a lehető legtöbb teret engedjek a bélyegek által hordozott művészi és forrásértéknek, vizuális információnak, illetve lehetőleg élvezetes, szórakoztató online vizuális tartalmat találjon, aki esetleg kiadványra kattint. A válogatásom alapja tehát minden esetben a bélyeggrafika tartalma és persze esztétikai értéke volt, és a jelen szerény motívumkatalógus közreadásánál is elsősorban alkalmazott grafikai műalkotásként tekintek a kiadványban közölt bélyegekre...

ÖVESÁLLATOKAT ÁBRÁZOLÓ BÉLYEGEK A VILÁGBÓL

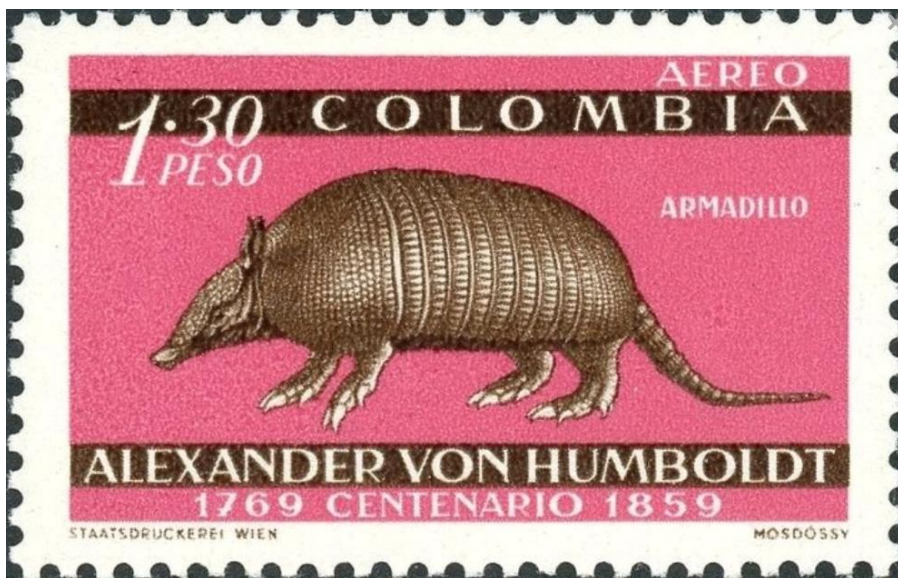

Brit Honduras, 1953

Michel GB-BZ 150A

Suriname, 1954
Michel SR 340

Kolumbia, 1960
Michel CO 905

Costa Rica, 1963

Michel CR 632

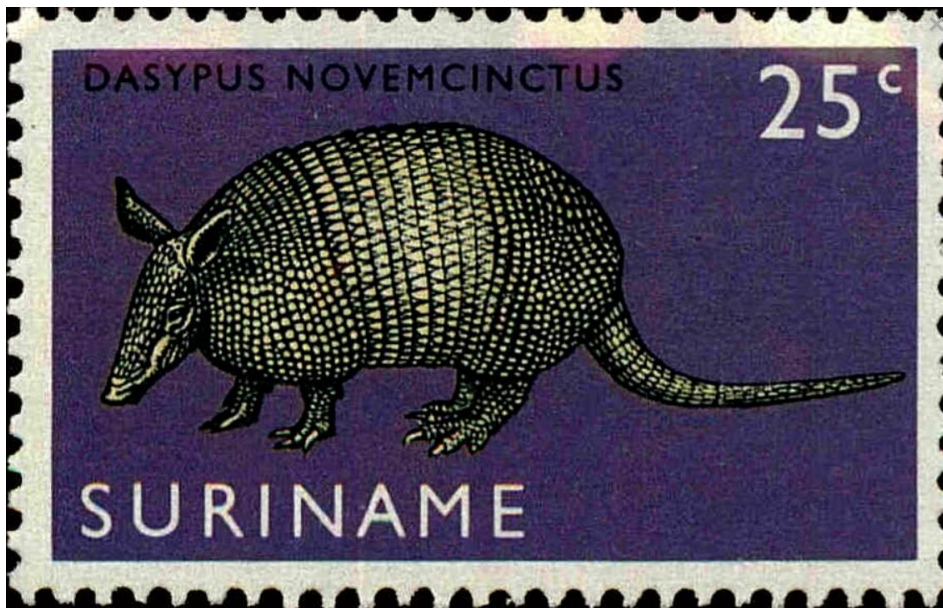

Ecuador, 1965
Michel EC 1162

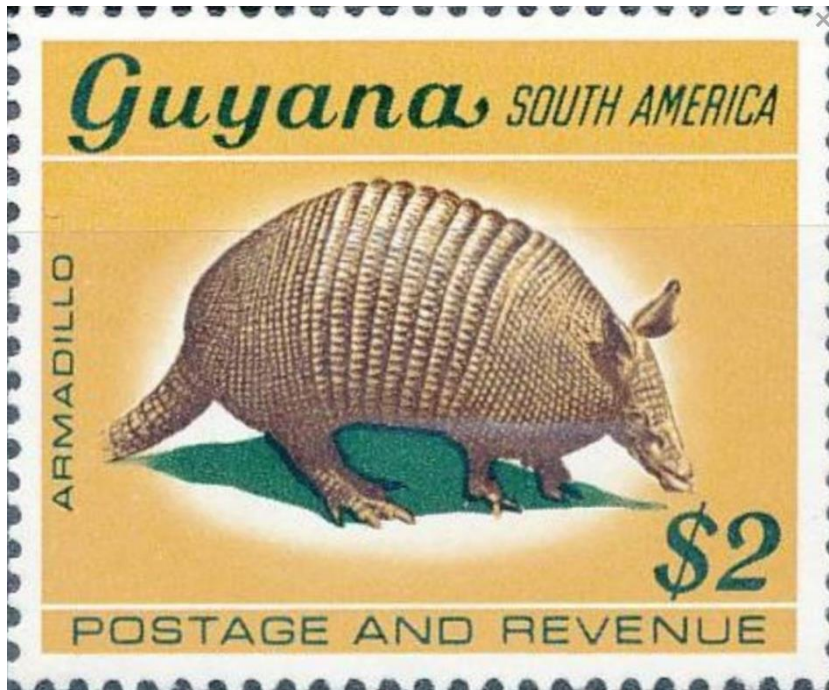

Grenada, 1969

Michel GD 287

Suriname, 1969
Michel SR 560

Guyana, 1969

Michel GY 351

Uruguay, 1970
Michel UY 1166

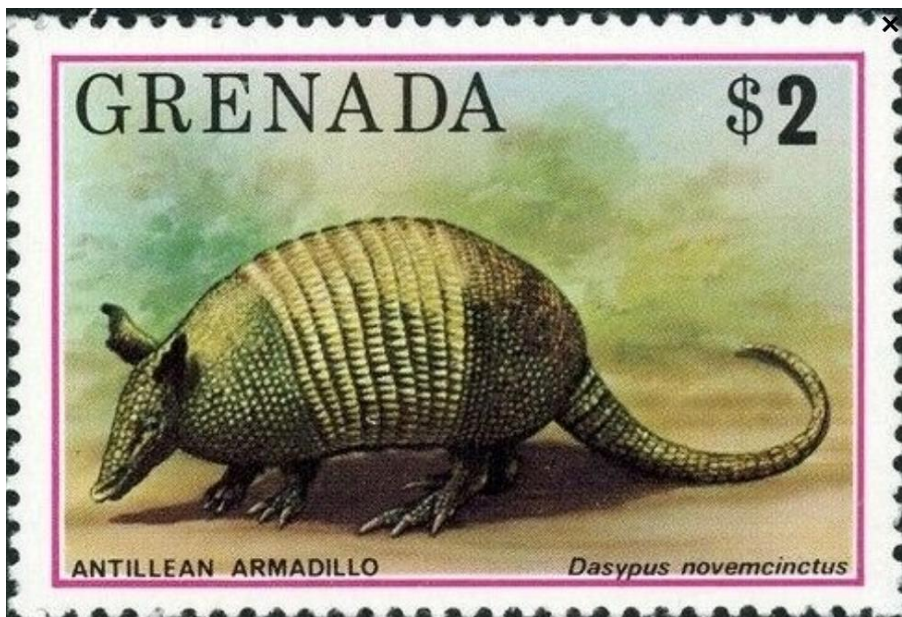

Paraguay, 1972

Michel PY 2387

Franciaország, 1974
Michel FR 1892

Grenada, 1976

Michel GD 731

Egyenlítői Guinea, 1977

Michel GQ 1248

Guyana, 1981
Michel GY 609A

Brazília, 1982
Michel BR 1901

Paraguay, 1982

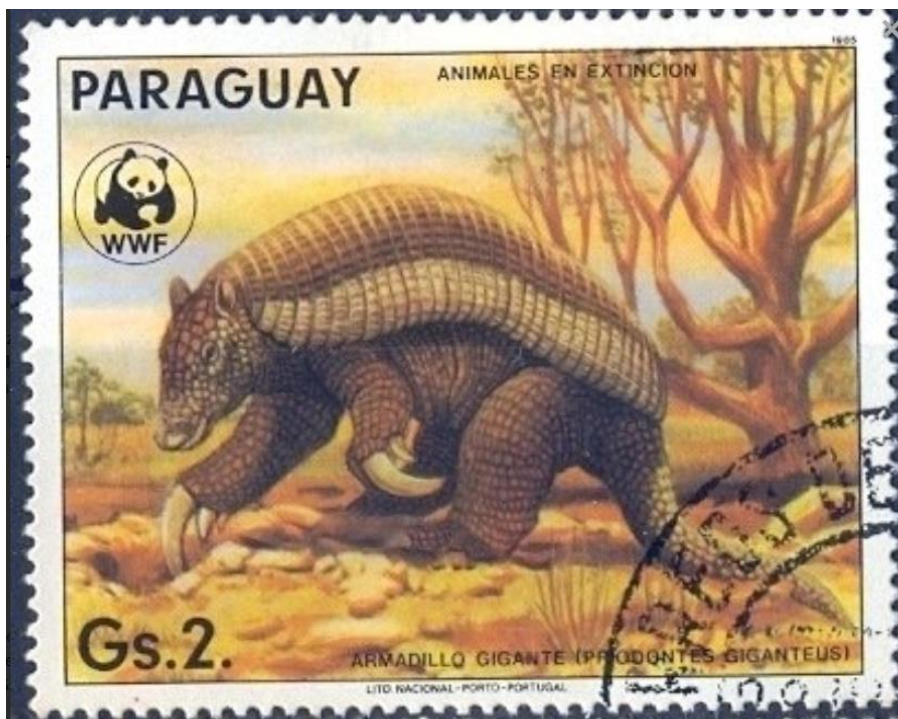
Michel PY 3502

Paraguay, 1984
Michel PY 3765

Paraguay, 1984
Michel PY 3761

Paraguay, 1985

Michel PY 3854

Paraguay, 1985

Michel PY 3855

Vietnám, 1985
Michel VN 1585

Grenada, 1986
Michel GD-GR 792

Venezuela, 1986

Michel VE 2357

El Salvador, 1986

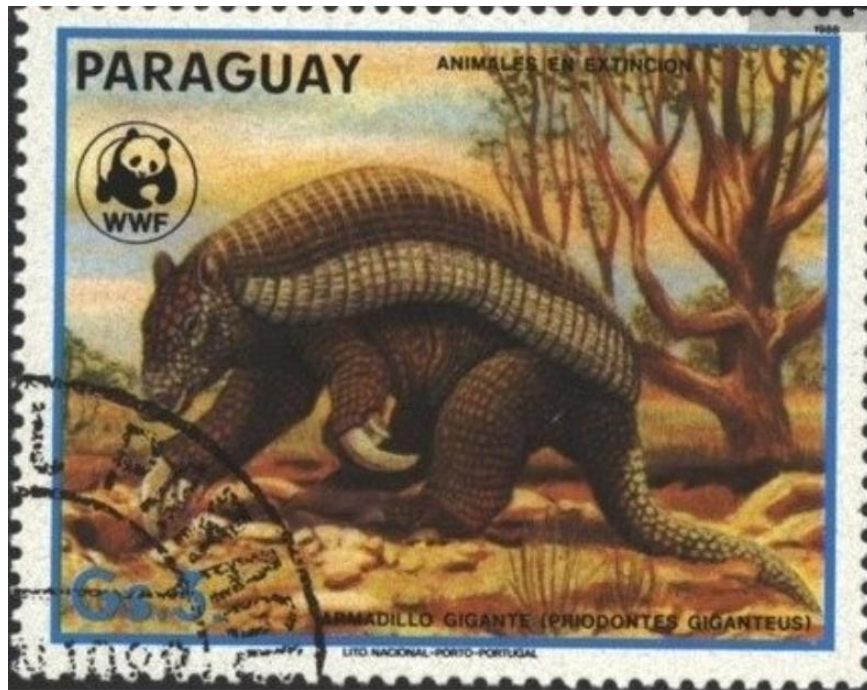
Michel SV 1606

Bolivia, 1987
Michel BO 1056

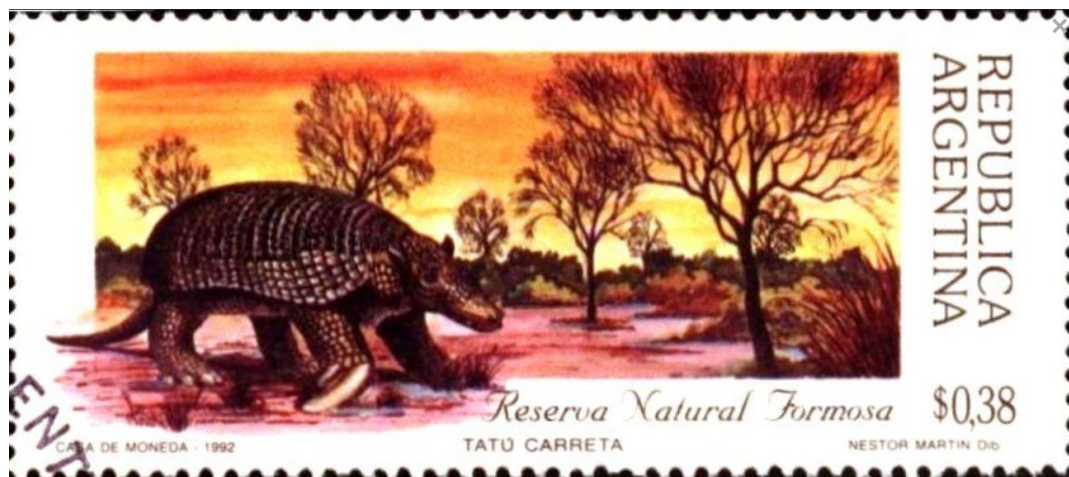
Amerikai Egyesült Államok, 1987
Michel US 1893

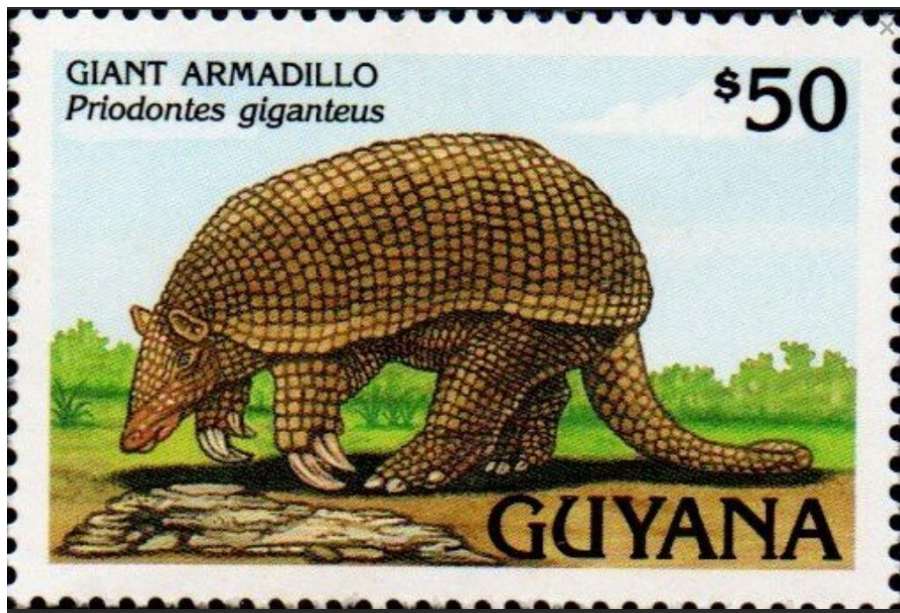
Paraguay, 1988
Michel PY 4227

Nicaragua, 1990
Michel NI 3034

Argentina, 1992
Michel AR 2120

Guyana, 1992
Michel GY 3877

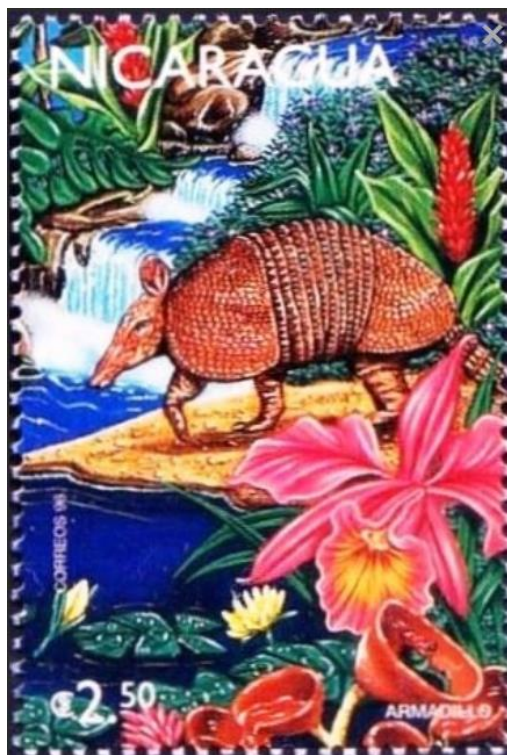
Guyana, 1993
Michel GY 4079

Egyesült Nemzetek Szervezete, 1995
Michel NT-NY 681

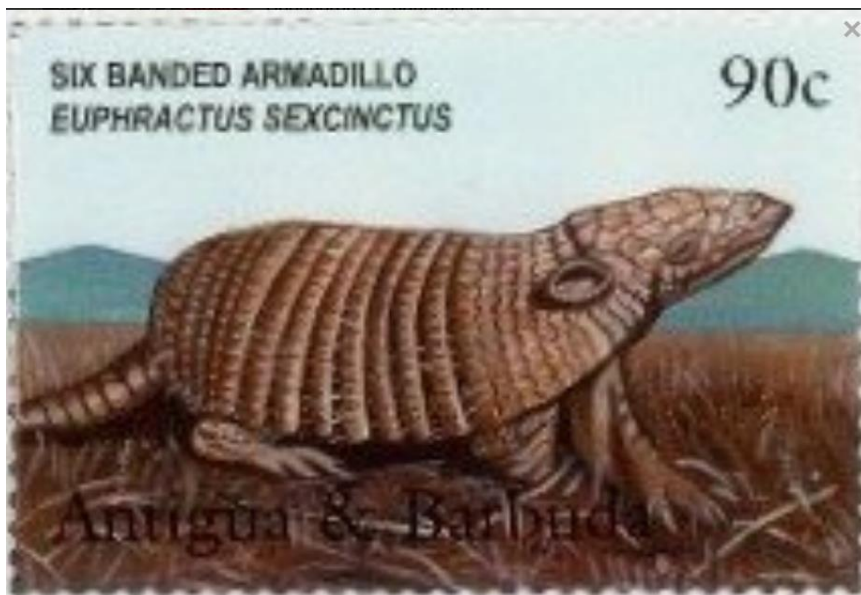
Nicaragua, 1999
Michel NI 3895

Nicaragua, 1999
Michel NI 3925

Dominikai Közösség, 2001
Michel DM 3081

Antigua és Barbuda, 2001

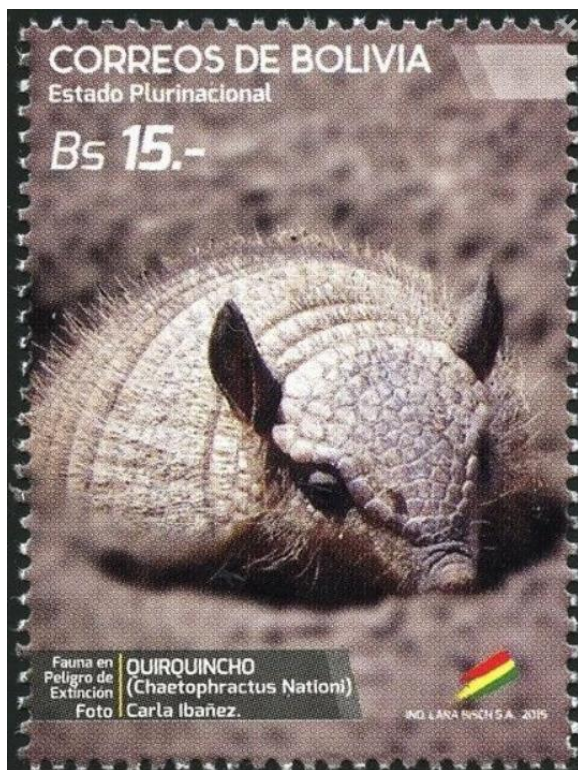
Michel AG 3553

Uruguay, 2003
Michel UY 2744

Saint Vincent és a Grenadine-szigetek, 2013
Michel VC 7190

Bolivia, 2015
Michel BO 1989

Szamoia, 2016
Michel WS 1308

Szamoia, 2016
Michel WS 1323

Guyana, 2018
Michel GY 9509

Guyana, 2018
Michel GY 9510

Egyesült Nemzetek Szervezete – New York, 2018

Michel NT-NY 1654

Grenada, 2019
Michel GD 7788-7790KB

Grenada, 2019
Michel GD BL971

Guyana, 2021
Michel GY 9844

NINE-BANDED ARMADILLO

Grenada, 2021
Yvert et Tellier GD 6532-6537

Grenada, 2021
Yvert et Tellier GD BF925

